

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİNDE SÜREKSİZLEŞME

Mehmet ÖZEREN

Doç. Dr.

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü Yeşim ÇAKAR

Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Sürekli bir ünsüzün çeşitli sebeplerle süreksiz bir ünsüze değişmesine süreksizleşme denir. Çağdaş Türk lehçelerinde süreksizleşme, dilin doğal evrim sürecinin önemli bir parçasıdır. Tarih boyunca coğrafi, sosyo – kültürel ve dilsel etkileşimlerin etkisiyle şekillenen bu süreç, Türk lehçelerinde fonetik ve morfolojik değişikliklerle kendini göstermektedir. Çalışmamızda çağdaş Türk lehçelerindeki süreksizleşme olayı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süreksiz ünsüz, ünsüz değişimleri, ses bilgisi

CONVERSION TO TENIUS IN MODERN TURKIC DIALECTS

ABSTRACT

The change of a continuous consonant to a discontinuous consonant for various reasons is called discontinuity. In contemporary Turkish dialects, discontinuity is an important part of the natural evolution of the language. This process, which has been shaped by geographical, socio-cultural and linguistic interactions throughout history, manifests itself with phonetic and morphological changes in Turkish dialects. In our study, the sound phenomenon of discontinuity in contemporary Turkic dialects is examined.

Keywords: tenuis, consonant changes, phoneticis

1. GİRİŞ

Çalışmamızda yakın lehçelerin tamamındaki ünsüz değişimleri incelenmiş, bu değişimleri içerisinde süreksizleşme örnekleri tespit edilmiştir.

Sürekli bir ünsüzün çeşitli sebeplerle süreksiz bir ünsüze değişmesine süreksizleşme denir. Bu ünsüzlerin oluşum şekli şu şekildedir: Ağız yolundaki çıkış yerlerinde (çift dudak, dil ucu/ ardı dil/damak) ses organlarıyla çok kısa bir süre için ses yolu kapanır ve açılır. Kapanma sürecince kapanma yeri gerisindeki soluk basıncı artar. Açılır açılmaz dışarı çıkan soluk, bir patlama sesi çıkarır (Demircan, 1979: 38). Nevin SELEN de süreksiz ünsüzlerin çıkarılmasında üç aşama görüldüğünü belirterek bu üç aşamayı şöyle açıklar:

Kapantı, bu aşamada konuşma organları söz konusu sesin çıkarılması için gerekli kapanmayı oluşturur;

Kapanma, bu aşamada söz konusu sesin çıkarılması için oluşturulan kapantıyla bu kapantının açılması arasında geçen çok kısa süredir;

Patlama, soluğun patlamaya benzer bir sesle dışarı çıkmasıdır. Bu nedenle, söz konusu seslere ‘patlamalı sesler’denmiştir. Ani bir patlama sonucu ve çok kısa sürede oluşan bu seslere ya da süreksiz sesler de denir (Selen, 1979: 76).

Tablo 1: Süreksiz Ünsüzlerin Tablosu

Boğunlanma Noktası Bakımından	Çift Dudak Ünsüzleri	Diş Eti, Ön Damak	Diş Eti Ünsüzleri	Art ve Ön Damak
Tonlu	b	c	d	g, i
Tonsuz	p	ç	t	k, q

2.İNCELEME

f > p değişimi

/f/ sesi Türkçede bulunmadığı için Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde bulunan /f/ sesi Türk lehçelerinin çoğunda /p/ sesine dönüşmüştür: Kırg. (<Ar. fikr>pikir, fârq>park “fark”, cäfâ>capa “cefa”, tārāf>tarap “taraf”, dāftār>depter “def-ter”), fen>pan, kefil>kepil, keyif>keyip. (Kasapoğlu Çengel, 2005: 89); Gag. pındık<findık, pırıldak<fırıldak. (Özkan, 1996: 76); Kkp. fırsat>pursat, lafız>lapız, insaf>insap. (Alkaya, 2018: 306); Kzk. fal>pal>bal, fatiha>pata>bata, afet>apat, fakir>paqır, vefa>opa, tufān>topan, harf>arıp, felaket>pelaket, falan>pālen. Budeğişme Rusçakelimelerde yoktur. Fond, forum, fotoğraf (Biray ve Ayan, 2015: 45); Nog. faide>payda, fakir>pakır (Akbaba, 2007: 629); Özb. sufre>süprā (Alkaya, 2014: 166); Y. Uyg. felsefe>pelsepe, taraf>terep, fark>pärk, fa-kat>peqet, taraf>tārāp (Yazıcı Ersoy, 2007: 367); Trkm. hefte>hepde, ferzend>perzent “çocuk”, (Ar. Fatma>Pat-ma, felek>pelek, fil>pil); Tat. peride(<Feride) “Feride”, sedep(<Ar. şadet) “sedef, inci”, salpit(<Rus. sal-fetka, forma>purmı, familiye>pamilya, şkaş>ışkap “dolap”), (Rum. fener>panar), opiser(Rus. ofitser) “subay”, seper(Ar. sefer) “sefer, akın”, musapır(<Ar. musāfir) “misafir, konuk”. (Alkaya, 2014: 306).

H > G değişimi

/H/ sesi Türkçede bulunmadığı için Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde bulunan /H/ sesi Türk lehçelerinin çoğunda /g, k, q/ seslerine dönüşmüştür: KTT cigaz(<Ar. cihāz) “cihaz”, cegennem<cehennem “cehennem”, keger(<Ar. kahr) “kahır”, bege(<Far. bahā) “paha, fiyat, değer” (Alkaya, 2014: 306); Kırg. kasiret (<hasret) “hasret”, akbal(<aḥ-vāl) “ahval”, markum(<merḥūm) “merhum”, rakmat(<rahmet) “rahmet”, arbak(<erwāḥ) “ervah” (Kasapoğlu Çengel, 2005 : 496); KTT kez^or(<Ar. ḥāzır) “şimdi”, qörmet(<Ar. ḥurmet) “hürmet, saygı”, rekmet(<Ar. rahmet) “teşekkür”, siqet(<Ar. şihḥat) “sıhhat”. (Alkaya, 2018: 307); MTT kez^or(<Ar. ḥāzır) “şimdi”, kal(<Ar. ḥāl) “hal, durum”. (Alkaya, 2014: 167); STT kezer(<Ar. ḥāzır)

“şimdi”, sik^or(<Ar. sihr) “sihir, büyü”. (Alkaya, 2008: 174); KTT °regetlen- (Ar. rahāt+lan-) “rahatla-”, qel(<Ar. hāl) “hal, durum”. (Alkaya, 2018: 307); STT Ğaq(<Ar. haqq) “hak”, qas^org^o(<Ar. hāzırg^o) “şimdiki ”qayla(<Ar. h^ole) “hile”, qaywan(Ar. hayvān) “hayvan”, qayran(<Ar. hayrān) “hayran”. (Alkaya, 2008: 175); Kırg. Ar. häsrät>kasıret “hasret”, Ar. ähvāl >akbal~ abal, Ar. märhzm>markum “merhum”, Ar. ärwäh>ar- bak “ervah”. (Kasapoğlu Çengel, 2005: 90); KTT Kamır (Ar. xam^or) “hamur”, kalık(<Ar. xalq) “halk”, takta(<Far. taxte) “tahta”, paskı (<Rus. pasxa) “paskalya”, °r^okset(Ar. ruxşat) “izin, ruhsat”. (Alkaya, 2018: 307); MTT Kıyar (<Far. xiyār) “hıyar ”, kasta(<Far. xaste) “hasta”, kamır(Ar. xam^or) “hamur”, kalık(<Ar. xalq) “halk”, paskı(<Rus. pasxa) “paskalya”, maskar (<Ar. masxara) “alay, istihza”. (Alkaya, 2014: 167).

j>c değişimi

Gag. candarlar <Rus. jandar (Özkan, 1996: 76); Az. incinar (<Rus. injın’er<İng. enginner) “mühendis”. (Yalçın, 2018: 152); Trkm. jaket “ceket”. (Kara, 2007: 246); Bşk. māj-bür “mecbur”(Ar. mäcbūr), vıjdan “vicdan”(Ar. wıcdān), äjäl “ecel”(Ar. äcäl), xaj “hac”(Ar. hacc). (Yazıcı Ersoy, 2007: 761); Tuv. ajıg “acı”, dağjı “madenci”, baja “bacanak”. (Arıkoğlu, 2007: 1158); MTT acdaha (<Far. ejderha) “ejderha”. (Alkaya, 2014: 167); KTT tucı(<Rus. to-je) “da, de”. (Alkaya, 2018: 307).

x>q değişimi

STTxasta>qasta gibi qey^or (<Ar. xayr) “hayır, bağış”, qur(<Far. x’ār) “hor, değer- siz”, şungar(<şunqar: atmaca, çakır kuşu <Moğ. sunxur), aqır(<Ar. āxir) “son ”, sapqus (<Rus. zavxoz) “demirbaş müdürü”, meşeyaq(<Ar. meşāyix) “şeyhler”. (Alkaya, 2008: 175); KTT pasqı (<Rus. pasxa) “paskalya”, qamır(Ar. xam^or) “hamur”, qalıq(<Ar. xalq) “halk”, qurlan(<Far. x’ār+la-n-) “horlan-, küçük düş-”. (Alkaya, 2018: 308); Az. masqura (<Far. mastxura) “küçük kase”, sallaq (Ar. sellāx) “hayvan kesen, deri yüzen”. (Yalçın, 2018: 152); Y. Uyg. ET. toqta->Uy. toxta- “durmak”, ET. toqmaq> Uy. toxmaq “tokmak”, Ar. mäksät>Uy. mäxsät “maksat”, Ar. nuqta>Uy. nuxta “nokta”. (Kara, 2000: 20).

m>b, p değişimi

KTT garbun(<Rus. garmon) “akordiyon”, kibat (Ar. qiymet) “kıymetli, pahalı”. (Alkaya, 2018: 307); MTT garbun(<Rus. garmon) “akordiyon”, kibat (Ar. qiymet) “kıymet, paha, değer . (Alkaya, 2014: 168); Kzk.mihnet>beynet, muhkem>bekem “sağlam”, saman>sabam, azman>azbam. (Biray, Ayan, 2015: 47); MTTparapaç(< Rus. peremyaç) “bir tür Tatar böreği”. (Alkaya, 2014: 168).

s>ç değişimi

Kar.-Bal. saçra->çaçıra-, “sıçra-mak”, sanç->çanç- “saplamak, batırmak”, saç>çaç “saç”. (Tavkul, 2007: 898); Kırg. saç>çaç, saç->çaç-, seçim>çeçim “ka-rar”, sıçra->çaçıra- “sıçramak”. (Kasapoğlu Çengel, 2005: 91); MTT çeç- (<saç-) “saç-, serp-”, çöçö (<süçig) “tatlı, şekerli ”, baçkız (<baskıç) “merdiven”; çimye(<Rus.

semya “aile”, çitça (Rus. sitsev) “basma kumaş”, çilezin (<Rus. selezen) “dalak”, sawçim (Rus. sövsem) “büsbütün, tamamen”, paçika (Rus. paseka) “arı kovanlığı”. (Alkaya, 2014: 168); STT çeç-(<çenç-<sanç-: mızrakla-) “bıçakla-”çeç- (< saç-) “saç-, serp-”; çanuq(<Rus. sanuk) “kızak”. (Alkaya, 2008:177); KTT çeç- (<saç-) “saç-, serp-”, çöçö (<süçig) “tatlı, şekerli”, bačkız (<baskıç) “merdiven”; çitsı(<Rus. sitsev) “basma kumaş, çiminka(<Rus. Semey) “kişi ismi”, naçtıy(<Rus. Nastya) “kişi ismi”, ıçtapan (<Rus. Stepan) “kişi ismi”. (Alkaya, 2018: 308); Az. sâş->sâş->çaş- “şaşmak”; çaş “şaşı”; sây>sây>çay “dere, çay”. (Yalçın, 2018: 152).

ts>ç değişimi

Az. çar(<Rus. tsar) “çar”; çariça (<Rus. tsaritsı) “çarın eşi”. (Yalçın, 2018: 153); MTT çirkaw (<Rus. tserkov) “kilise”, çip(<Rus. tsep) “düven”. munça (<Eski Rus. movnitsa) “hamam” bal’niça (<Rus. bolnitsa) “ hastane”, kırıl’ça (<Rus. kıriltso) “merdi-ven”, ekeçiye (Rus. <akatsya) “akasya”, sitça(<Rus. sitets) “basma”. (Alkaya, 2014: 169); KTT çirkew (<Rus. tserkov) “kilise”, çipi(<Rus. tsep) “halka, kopça”. munça (<Eski Rus. movnitsa) “hamam”, troyçın (<Rus. troitsa) “Paskalyada elli günde kutlanan bir Hristiyan bayramı”, gürniçe(<Rus. gornitsa) “ev”, küçteneç (<Rus. gostinets) “hediye, arma-ğan”. (Alkaya, 2018: 309); STT sitça (<Rus. sitets) “basma”, munça (<Eski Rus. movnitsa), epiçer(<Rus. ofitser) “subay”. (Alkaya, 2008: 178).

v>b değişimi

Az. babal(<Ar. vebal) “ vebal”. (Yalçın, 2018: 153); KTT biç(<Rus. ves) “tamamen, bütünüyle”, bidıra(<Rus. vedro) “kova”, bağıt(<Ar. vaqt) “vakit”, beğde (<Ar. va’de) “vade”, bıraç(<Rus. vraç) “doktor”. Taba(<Far. tāve) “tava”, iban(<Rus. İvan) “özel ad”, pıbıral(<Rus. fevral) “şubat”, qayban (<Ar. ḥayvān) “hay-van”. (Alkaya, 2018: 309); MTT bağıt (<Ar. vaqt) “vakit”, bagon(<Rus. vagon) “vagon”, taba (<Far. tāve) “tava”, °rbalüts° (<Rus. revolyüts°) “devrim, ihtilal”, çitbir°g(<Rus. çetverg) “perşembe”. (Alkaya, 2014: 170); STT bıraç(<Rus. vraç) “doktor”. Kanvayn (<kombayn) “biçerdöver”, fibıral (<Rus. fevral) “şubat”, elbe (Ar. ḥelvā) “helva”. (Alkaya, 2008: 178); Kırg. Far. guvāh> kübö “ şahit”, Far. pārvāne> barbana “pervane”. (Kasapoğlu Çengel, 2005: 91)

z>c değişimi

MTT y°c citm°ş (<y°z citm°ş) “yüz yetmiş”; magacin (<Rus. magazin) “mağaza”, ruca (<Far. rzze) “oruç”, ricinka(<Rus. rezinka) “lastik”. (Alkaya, 2014: 170); KTT toc (<tuz)carma “tuz, yarma”, üc(<öz) canında “kendi yanında”, kıc(<kız) cagınnan “kız tarafından”. Alıntı Kelimelerde: pracnik(<Rus. prazdink) “bayram”. (Alkaya, 2018: 170).

z>ç değişimi

KTT b°ççe (<biz+çe) “bize göre”, s°ççe(< siz+çe), “size göre”, üççe(<öz+çe) “kendinize göre”. (Alkaya, 2018: 310); MTT taç (<Rus. taz) “küçük leğen”. (Alkaya, 2014: 170).

‘(ayın)>g değişimi

Nog.cema‘at(Ar.)>yamagat, kana‘at (Ar.) > kanagat. (Ergönenç Akbaba, 2007: 629); KTT gum°r(<Ar. ‘umr) “ömür”, segat(<Ar. sâ‘at) “saat”. (Alkaya, 2018: 310); STT göm°r(<Ar. ‘umr) “ömür”. (Alkaya, 2008: 179).

z>d değişimi

Az.şebede (<Ar. şa‘beze) “hokkabaz”. (Yalçın, 2018: 153).

ch>ç değişimi

Az. çempion(<Fr. champion) “şampiyon”. (Yalçın, 2018: 152).

s>t değişimi

Kaz. sıçğan>tışğan “sıçan”. (Biray, Ayan, 2015: 47).

-‘ (ayın)-> q- değişimi

STT qıybadat (<Ar. ‘ibādet) “ibadet”. (Alkaya, 2008: 179).

şç>ç değişimi

STTpomiç(<Rus. pomoşç) “yardım”. (Alkaya, 2008: 178).

y>d değişimi

KTT duq (<cok<yok) “yok”, darıy(<carıy<yarıy) “tamam”, daqşı “yahşi, iyi”, aldapqıç(aldaypkiç) “önlük”. (Alkaya, 2018: 310).

y>c değişimi

Kırg.col< yol, cıl<yıl, caş<yaş, camgır<yağmur, cay< yay “yaz”, caz<yaz “ilkbahar”, ceen<yeğen “yeğen”, cakın<yakın, cıldız<yıldız, cigit<yigit, cürök<yürek, calgan<yalğan “yalan”, cañı<yanı “yeni”, cok<yok, cük< yük; Nog. cehennem>yahanem, cevap>yavap, can>yan, cema‘at>yamagat, ciğer>yi-ger. (Ergönenç Akbaba, 2007: 629); Kır. Tat. yıy->cıy- “toplamak: cenazeyi kaldırmak”, yigren->ciyren- “iğrenmek”. (Yüksel, 2007: 825); Kar.-Bal. yap->cab- “örtmek”, yal>cal “at yelesi”, yalbar- >calbar- “yalvarmak”, yamai>ca-mav “yama”, yamız>camız “kasık”, yay>cay “yaz”, yek>cek “şeytan”. (Tavkul, 2007: 898); Kum. cıy- “toplamak”, cirgen- “iğremek”, cuw- “ yıkamak”. Bunların başka bir Türk lehçesinden tarihi dönemlerde Kumuk Türkçesine geçmiş kelimeler olduğunu düşünüyoruz. (Pekacar, 2007: 953); KTT ort (<yurt>) “yurt, ev “, cak- “yak “, cıl “yıl “, cılan “yılan “, cip (<yıp/yip) “ip “, cir “yer “, cır “şarkı “ capraq (<yapurgak) “yaprak “ cigit (<yigit) “yiğit, genç “ caz- “yaz- “, cılı (<yılığ) “sıcak “, cıy- “yığ-, topla- “, curğan “ yorgan “, cangır “yağmur. (Alkaya, 2018: 309); carmıka (<Rus. Yarmarka) “panayır “, dönca (<Ar. Dünya) “dünya “, “ fuar “, ilce (< ilya) “kişi ismi “, marca (< Mariya) “kişi ismi “. (Alkaya, 2018: 309); MTT cigit (<yigit) “yiğit, genç “, cigirmi (<yegirmi, yigirmi) “yirmi “ cılan “yılan “, cag “yak “, cıl “yıl “, citmiş “yetmiş, 70 “ cey “ yaz cir (<yer, yir) “yer “, ciri (<yorı- yoorı) “yürü “ ciyıl- (<yığ)

“yığıl-, toplan-“, cey (<yay) “yay-, ser-“, cil “yel, rüzgar“, cit- “yet-“, cilek “çilek“, cırla- (<ır, yır/ur) “şarkı, türkü, şiir, şarkı söyle-“; dönca(<Ar. Dünya) “dünya“. (Alkaya, 2014: 170); STT cil “yel, rüzgar“, cir “yer“, cırla- “şarkı söyle-“, ceye (<yay. <ya.) “yay“, cüler (<yüül-/d’üül-: aklını kaçır- fiilden yüül-er/d’üül-er: ahmak,) “kestane rengi“. (Alkaya, 2008: 178).

3. SONUÇ

Çalışmamızda Türk lehçelerinde bulunan süreksizleşme ses olayı ele alınmıştır. Süreksizleşme ile ilgili 21 çalışmadan hareketle Türk lehçelerindeki süreksizleşme ses olayı aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda şu sonuçlara varılmıştır:

Çağdaş Türk lehçelerinde süreksizleşme, dilin doğal evrim sürecinin önemli bir parçasıdır. Tatar Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi, süreksizleşme olaylarının en sık görüldüğü lehçeler olarak öne çıkarken, Kazak Türkçesi ve Türkmen Türkçesi daha az süreksizleşme örnekleri sunar. Kırgız ve Özbek Türkçeleri ise bu iki uç arasında yer alır. Azerbaycan Türkçesi'nde süreksizleşme, dilin fonetik yapısında belirgin değişikliklere yol açar ve bu değişiklikler, lehçenin kendine özgü karakteristiklerini ortaya koyar. Türkmen Türkçesi'nde süreksizleşme olayları daha sınırlıdır ve genellikle belirli kelimelerle sınırlıdır. Bu, lehçenin daha kapalı bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Kazak Türkçesi, süreksizleşme olayının en az görüldüğü lehçelerden biridir. Bu lehçede ses değişiklikleri ve ünlü düşmeleri oldukça nadirdir. Kazak Türkçesi'nde süreksizleşme olayları, dilin fonetik yapısının daha stabil olduğunu gösterir. Bu lehçe, geleneksel fonetik özelliklerini koruma eğilimindedir. Kırgız Türkçesi, süreksizleşme olayının orta düzeyde görüldüğü bir lehçedir. Özbek Türkçesi'nde süreksizleşme olayları, dilin fonetik yapısının dinamik olduğunu ve değişime açık olduğunu gösterir. En az ise Karluk grubu Türk lehçelerinde (Özbek ve Yeni Uygur Türkçesi) ve uzak lehçelerde (Çuvaş, Yakut, Halaç Türkçesi) karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda süreksizleşme ses olayı en çok $f > p$, $j > c$, $\xi > \ç$, $y > c$, $m > b$, $v > b$ ses değişimleri Oğuz grubu, Karluk grubu, Kıpçak grubu ve Kuzeydoğu grublarındaki lehçelerde bulunmaktadır. Sadece $v > b$ değişimi Başkurt Türkçesinde Eski Türkçedeki gibi aslını korumaya devam etmiştir.

En az ise $ts > \ç$ (Azerbaycan ve Tatar Türkçesi), $z > \ç$ (Tatar Türkçesi), $ch > \ç$ (Azer-baycan Türkçesi), - ‘ (ayın) - $> q$ ve - ‘ (ayın) - $> g$ (Tatar ve Nogay Türkçesi), $\xi \ç > \ç$ (Tatar Türkçesi), $z > d$ (Azerbaycan Türkçesi) ses değişimleri alıntı sözcüklerde karşımıza çıkmıştır.

KAYNAKLAR

1. Alkaya, E, (2008). “Sibirya Tatar Türkçesi”, Ankara: Turkish Studies.
2. Alkaya, E, (2018). “Kreşin Tatar Türkçesi”, İstanbul: Kesit Yayınları.
3. Alkaya, E, (2014). “Mişer Tatar Türkçesi”, İstanbul: Kesit Yayınları.
4. Arıkoğlu, E, (2007). “Tuva Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.

5. Ayan, E, Biray, N, (2015). “ Çağdaş Kazak Türkçesi – Ses – Şekil – Cümle Bilgisi – Metinler ”, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
6. Demircan, Ö. (1979). “Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni, Türkiye Türkçesinde Sesler”. Ankara: TDK Yay.
7. Ergönenç Akbaba, D, (2007). “Kırgız Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara : Akçağ Yayınları.
8. Kara, M, (2000). “ Türkmençe (Giriş – Gramer –Metinler – Sözlük), Ankara: Akçağ Yayınları.
9. Kara, M, (2007). “Türkmen Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
10. Karaca, V. (2023). Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünsüzler. İstanbul: Kesit Yayınları.
11. Kasapoğlu Çengel, H, (2005). “Kırgız Türkçesi Grameri”, Ankara: Akçağ Yayınları.
12. Özeren, M, (2020) “Tacikistan Kırgız Türkçesi ” İstanbul: Kesit Yayınları.
13. Özkan, N, (1996). “Gagavuz Türkçesi Grameri”, Ankara: Gramer Bilim ve Uygulama Yayınları.
14. Pekacar, Ç, (2007). “Kumuk Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A.B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
15. Selen, N. (1979). “Söyleyiş Sesbilimi Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi”. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
16. Tamir, F, (2007). “Kazak Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
17. Tavkul, U, (2007). “Karaçay – Balkar Türkçesi Grameri ” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
18. Yalçın, Süleyman Kaan, (2018) “Azerbaycan Türkçesi Grameri” İstanbul: Kesit Yayınları.
19. Yazıcı Ersoy, H, (2007). “Başkurt Türkçesi Grameri” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.
20. Yüksel, Z, (2007). “Kırım – Tatar Türkçesi Grameri” Türk Lehçeleri Gramer (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara: Akçağ Yayınları.

KISALTMALAR

Alt.	: Altay Türkçesi
Ar.	: Arapça
Az.	: Azerbaycan Türkçesi
Bşk.	: Başkurt Türkçesi
ET.	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
Gag.	: Gagavuz Türkçesi

Kar.-Bal.	: Karaçay-Balkar Türkçesi
Kır. Tat.	: Kırım Tatar Türkçesi
Kırg.	: Kırgız Türkçesi
Kkp.	: Karakalpak Türkçesi
KTT	: Kreşin Tatar Türkçesi
Kzk.	: Kazak Türkçesi
Kum.	: Kumuk Türkçesi
MTT	: Mişer Tatar Türkçesi
Nog.	: Nogay Türkçesi
Özb.	: Özbek Türkçesi
Rus.	: Rusça
STT	: Sibirya Tatar Türkçesi
Tat.	: Tatar Türkçesi
Trkm.	: Türkmen Türkçesi
Tuv.	: Tuva Türkçesi
Y. Uyg.	: Yeni Uygur Türkçesi